הפורום למחקר איכותני

אוניברסיטת בר-אילן, מרץ 2013

לתת כותרת לחיים

ד"ר אלי בוכבינדר

בית הספר לעבודה סוציאלית,
אוניברסיטת חיפה

מטרה

- תרומת מתן כותרת לנרטיב חיים במחקר איכותני.
- לעלות שאלות ודילמות בשימוש בכותרות בסיפורי חיים.

“...a man is always a teller of tales, he lives surrounded by his stories and the stories of others, he sees everything that happens to him through them; and he tries to live his own life as if he were telling a story.” (Sartre).

Self Narrative

Self narrative defined as "an overarching cognitive-affective-behavioral structure that organizes the 'micro-narratives' of everyday life into a 'macro-narrative' that consolidates our self-understanding, establishes our characteristic range of emotions and goals, and guides our performance on the stage of the social world" (Neimeyer, 2004, pp. 53-54).

הכותרת

- הכותרת היא משפט בדרך כלל משפט חלקי, לא שלם כי לא תמיד נמצא בכותרת נושא + נשוא.

- הכותרת מוצבת מעל הטקסט / לפני הטקסט לרוב באותיות מובלטות.

סופרים על חשיבות הכותרת

- I make a list of titles after I've finished a story or book – sometimes as many as hundred. Then I start eliminating them, sometimes all of them. (Ernest Hemingway)
-
- The title comes last. (Tennessee Williams)
-

המשך סופרים על חשיבות כותרת

- Every one of my moves could be entitled *The Unbearable Lightness of Being or The Joke* or *Laughable Loves*; the titles are interchangeable, they reflect the small number of themes that obsess me, define me, and, unfortunately, restrict me. Beyond these themes, I have nothing else to say or write. (Milan Kundera)

תפקידי הכותר בספרות

- נתינת מעמד עצמאי ליצירה – הכותרת מעניקה עצמיות ליצירה ומפרידה אותה מאחרות. (כמו השם שיש לכל אחד מאיתנו שמבחין בינו לבין אחרים).

- תפקיד המסמן - להקל על הקורא למצוא סיפור או שיר או פרק באינדקס של ספר. ללא תווית מוסכמת, היה קשה לנו אם בכלל למצוא את השיר או הפרק.

- מסירת המידע העיקרי - הכותרת מכוונת לנושא המרכזי של הטקסט, מצביעה על אירוע מרכזי בסיפור, על דמות ראשית.

- חיבור הקורא ליצירה - הכותרת משמשת כחיבור בין הטקסט והקורא. הכותרת היא התחנה הראשונה בהתוודעות הקורא לטקסט. לעתים יש לכותרת תפקיד שיווקי.

- פרשנות ושיפוט - הכותרת מציגה נקודת תצפית חיצונית לרוב של המחבר, המכוונת אותנו לדון בה במטרה להעברת פירוש או מסר.

- הכותרת מכוונות את הקורא לשאול שאלות לגבי התוכן ומשמעויותיה. הדימוי של הכותרת הוא המפתח לטקסט.
  לאה קסן מתייחסת לכותרת בסיפור החיים כ'צופן על' של נרטיב החיים.

תיאור כללי של המרואיינות

- ראיונות מובנים למחצה עם 20 נשים מוכות, כולן תיארו אלימות פיזית ונפשית חמורה.

- כל המרואיינות היו יהודיות גילן נע מ- 20 ל 56 שנים.
  7 נשים התגרשו מבני-זוגם האלימים לאחר 6-25 שנות נישואים, 6 נשים הנשואות לבעלים בין 6-23 שנים אך חיות בנפרד ונמצאות בהליך גירושים, ו- 7 נשים הממשיכות לחיות עם בן-הזוג האלים בתקופת נישואים שבין 6-26 נשים.

תיאור תהליך המחקר

- כל אישה רואיינה 3 ראיונות. שני הראיונות הראשונים התמקדו באיסוף נרטיבים של נשים על חוויות משפחת המוצא ותפיסה כיצד לתפיסתן חוויות אלו השפיעו על חייהן. ראיון שלישי היה ראיון תיקוף.

- דבורה בת 50, נשואה, נולדה בארץ מזרח אירופאית, השכלה תיכונית. עיסוק: עצמאית. מספר שנות נישואים: 26, מספר ילדים 2, (בן 23, בן 19). הוריה אינם בחיים. המרואיינת בת יחידה.

מתן כותרת דבורה

- **Q: אילו ביקשו ממך לתת כותרת כמו לספר כמו לסרט לחיים שלך במה היית בוחרת? איזה שם היית נותנת?**
- **A: מטמורפוזות. עברתי המון שינויים מאוד, מאוד גדולים. זה לא ממש שינויים, זה ברמה של טרנספיגורציה. זה מונח נוצרי שקיים גם באומנות של לפשוט צורה וללבוש צורה חדשה לחלוטין או גלגולים, כי זה לעבור מ.. משלב לשלב , לעבור ולהיות, להראות, להיות שונה לחלוטין, לכיוון של התפתחות הייתי אומרת ולא של נסיגה. אני לא יודעת, מה יהיה הלאה. התפתחות לא מספיקה. אני מאוד, מאוד לא מרוצה**

המשך מתן כותרת דבורה

מן התוצר שהוא של היום כי לא עשיתי מספיק, לא, לא עשיתי בחיים שלי מספיק. אבל לפחות שאני, לפחות שאני אמשיך להתפתח...

- Q: מה היתה תת כותרת לחיים שלך במשפחת המוצא?
- A: עליבות, עליבות.
- Q למה את מתכוונת?
- A: לחיים אפסיים, שאין, שאין בהם כלום, שאין בהם כלום. שום סוג של סיפוק, או של צמיחה, או של גירוי. העליבות בהתגלמותה, שיא העליבות. חיים של כלום שאין שלא היה שום דבר, וואקום, חוץ מתלאות, תלאות.

המשך מתן כותרת דבורה

בראיון התיקוף הוסיפה המרואיינת:

- **שיקום ובניית חיים מחדש, מטמורפוזה, לידה מחדש. משפחה חדשה. משפחה חדשה בשבילי זה להיוולד מחדש. לנישואין ולמשפחה יש איכות של טרנספורמציה מוחלטת של העצמי, חייבת להיוולד "דבורה חדשה", כניגוד לעבר.**

ציטוט מראיון עם דבורה

- אימא שלי היתה אפטית מוחלטת. מעולם לא עשתה שום דבר מעבר לגורל, הגורל אשם. שום אקטיביות, שום אקטיביות משום סוג שהוא...אף פעם לא דיברנו על זה לרמה של ניתוח אבל אם חושבים היום, אני חושבת שאני אומרת לך פחות או יותר את מה שהיא חשבה, פחות או יותר...החיים הם אכזריים. זה המסר הכללי, החיים הם אכזריים, בוא נאמר זה נשמע יותר החיים מאוד אכזריים.

ציטוט מראיון עם דבורה

- אמרתי 'מצדה לא תחזור', אני אהיה, הכול יהיה שונה. כן בוודאי הכול, הכול יהיה ההפך. זאת היתה הסיסמא הכול יהיה להפך. אני אהיה הורה טוב, אני לא אפחד מאנשים, אני אחיה ברווחה כלכלית, אני אעניק לילדים שלי אהבה, חינוך, טיפוח, ביטחון, יציבות. כך החלטתי כבר אז...אני הבנתי שזה לא הורות ושזה לא בית וזה לא צורת חיים וזה רמה חייתית מוחלטת, בדרגה הנמוכה ביותר שבן אדם יכול לחיות בו...אני הבנתי בהחלט הבנתי שכך יצור על שתיים לא יכול לחיות. שזה הרמה, הדרגה הנמוכה, המשפילה, הנוראית ביותר שבן אדם יכול לחיות, ללא כבוד האדם, ללא שום דבר....

המשך ציטוט מראיון עם דבורה

- היום יש לי אישיות...זה בא לא רק מאין, אפילו עוד יותר גרוע מאין. הייתי חייבת ליצור אישיות הפוכה בכל המובנים. יותר גרוע, לא שאין, הפוכה. בכל המובנים, הפוכה לחלוטין. זאת היתה ממש אכסיומה. הכול צריך להיות ההפך. זה ממש בנייה מחדש, עיצוב. אבל ממש בנייה. אם האפשרות הראשונה היתה מערה, אז לבנות במקום מערה בית עם כמה קומות. זה לא לשקם את המערה שנהרסה אלא לבנות מבנה שהוא שונה בתכלית.

ציטוט מראיון עם דבורה

- ...כל הזמן שקלול איזה צעד אצלי, אני מאוד זהירה וכל הזמן אני מוצאת עצמי משקללת את החיים שלי ומה, ומה. וכל הזמן מנתחת מה, איך יותר טוב לשרוד ימינה או שמאלה, כל הזמן ימינה או שמאלה, ימינה או שמאלה. A או B, A או B. כל הזמן אני ניצבת אישית בפני בחירה. בהרבה מאוד אני בוחרת באנרציה, פוחדת משינויים. אבל זה בסדר לי. לא חשוב אז אני לא אדון לגורלי. ברגע שאני פוחדת משינוי לדוגמא הפחד משינויים שאני קורבן לתכונה הזאת. היום עקב נסיבות וכו' מכתיב לי את הצעדים בחיים שלי אז אני לא אדון לגורלי.

המשך ציטוט מראיון עם דבורה

- Q: עד כמה זה מושפע מעברך?
- A: אני סבורה שאחד לאחד, אני סבורה שאחד לאחד. אני בהחלט תוצר של עברי עם ניסיונות שיקום אוטודידקטים. שוב, אני מאמינה רק בניסיונות אוטודידקטים. קשה לי להאמין, אני אישית כופרת בהתערבות מבחוץ, אישית כופרת אני לא רואה תועלת בזה אישית אני לא רואה...אני כופרת בהתערבות מבחוץ רק בהתמודדות כי כך שוב אני מותנית לזה. כל חיי הייתי מותנית לזה.

שני ציטוטים מראיון עם דבורה

- ...רק על פני השטח אני נראית גיבורה. ויש משקל גדול. המשקל הוא שזה הכתיב לי את המהלכים בחיים, את העדיפויות. כאן המשקל הגדול. עכשיו הבחירה שלי היא לא בדיוק בחירה חופשית. זה לא בדיוק, זו בחירה אבל זה בחירה במלחמה...
- מלחמת הישרדות, לא מלחמת חורמה. אני למשל לא עושה כלום, אני לא נלחמת, אני נלחמת בשיטה של מגננה אני לא מתקיפה אף אחד ואף פעם לא. אני פוחדת, אני לא לוקחת סיכונים. זה לא בגלל שאני בן אדם טוב. אני פשוט לא נלחמת. כי אני נזהרת. אנחנו יודעים איך מלחמות מתחילות לא איך מלחמות נגמרות.

המשך ציטוט מראיון עם דבורה

אני לא מתקיפה אף פעם. אבל אני בהחלט נכנסת לכוננות ספיגה, זה מגננה רצינית. כל פעם שאני מרגישה מאוימת. אבל היא (המלחמה) לא נותנת אפשרות להשתחרר ממנה רק בגלל ההגנות שלי, אני אשמה. לא אני, מבנה האישיות שלי...בכל מלחמה כמעט אין אפשרות להשתחרר, אתה רואה שאי אפשר? כנראה שזה הדינאמיקה שלה. אני לא יודעת, תראה עובדה. מבוי סתום. אתה מגיע כל הזמן...אין, נכשלת. אסור לי להיכשל במלחמה שלי...אני גם לא מנצחת. אני במלחמת גרילה תמידית... אני לא מנצחת, אין מנצחים במלחמה. זו טעות. גם המנצחים

המשך ציטוט מראיון עם דבורה

מפסידים, נפגעים. אין מנצחים במלחמה. אני במלחמת גרילה. עוד לא הגעתי למצב לנצח. כי אני עדיין נלחמת. אם הייתי מפסיקה להילחם היה טוב הולך על זה הרבה אנרגיה. ואולי אני נלחמת בטחנות רוח, אולי. אבל אני לא לוקחת את הסיכון, את הסיכון. אתה מבין? שאולי זה בכל זאת לא טחנות רוח. לא לוקחת סיכונים.

ציטוט מראיון עם דבורה

- אני מבטאת מעט מאוד כעס, אני חורקת בפנים. אני לא מבטאת כי אם אני אבטא אני החריד את החיה שבו מרבצה. אי אפשר לבטא מה אני אגיד לו: 'מאיר, אתה נאלח, חלאה' הוא יכסח אותי. אי אפשר להגיד לו הוא לא מבין שהכעסים שלי זה חלק מהבדידות, הם רק שלי.

ציטוט מראיון עם דבורה

- **Q: כיצד ההרגשה והתחושה של בושה השפיע על היחסים הזוגיים?**
- **A: עם הבעל שלי תמיד ליוותה אותי ההרגשה שהוא עולה עלי, שאני לא ראויה לו בעצם, שאני נחותה ממנו ולכן אני צריכה לבלוע דברים כי אני נחותה. אדם נחות אגב נותן שיפגעו בו... מכיוון שחשבתי שאני לא ראויה לו והוא עושה לי טובה שהוא מתחתן איתי. בלעתי, חשבתי שלא משנה איך שהוא לא יהיה, הוא יהיה יותר טוב ממני. אם אפשר לומר. אתה בולע דברים.**

המשך ציטוט עם דבורה

- ...כל פעם שהיינו רבים היה כמעט כל פעם היה משפיל אותי, 'את באה מאשפתות' או סיסמה שמלווה אותנו כבר 26 שנות נישואים 'את מטורפת כמו אימא שלך'... הוא מנצל את החולשה זה לא לזכותו... זאת נקודת התורפה שלי.

ציטוט מראיון עם דבורה

- **A: רציתי להציל את עצמי, ראיתי בנישואים הצלה, עוגן הצלה מהחיים ולפתוח דף חדש...מסתבר שהיתה טעות מאוד גדולה בחיים, אבל אז חשבתי בצורה מרובעת כזאת קונבנציונלית. משפחה זה שמה נמצא את האושר שלי ואת השיקום. לפתוח דף חדש, דף חדש היה מזוהה אצלי באותה תקופה עם לחיות עם אדם לחיות חיי נישואים ולהביא ילדים, דף חדש שווה משפחה, זו היתה הנוסחה שהיתה צרובה לי בראש.**

ציטוט מראיון עם דבורה

- ...גם אם היתה אלימות יותר קשה...אם הוא היה אונס אותי, מכה אותי עד דם ומתעלל בי עוד יותר קשה, אני סבורה ששום דבר לא היה מקלקל לי את הפנטזיה שיצרתי ממילא מעבר לזה. אלה היו החיים היחידים שהאמנתי שהם קיימים ועד היום יש לי את האובססיה הזאת גם כן. אני חרדה מגירושים...אני פוחדת משינויים, השינוי היחידי הוא לא היה לרעה, זה היה המלחמה היחידה שעשיתי והיא סחטה ממני את כל הביטחון ואת כל הכוחות שהיו לי למרות שהסתיימה בטוב זה היה המלחמה הנוראית שלי הנוראית לצאת ממחנה הריכוז לבנות לי את המשפחה עם מאיר בשיניים ובציפורניים...

כותרות ממחקר שורדות גילוי עריות (גלית)

- Q: אם היית כותבת ספר או סרט על החיים שלך, איזו כותרת היתה לו?
- A: איזו כותרת? "כנגד כל הסיכויים". ואני אגיד לך למה. כי אני הגעתי בגיל 25 לתואר שני, ואם ארצה אוכל להמשיך לדוקטורט. הצלחתי להקים משפחה לבד. לעשות משפחה לבד. בכוחות עצמי. אני לבד. אז כנגד כל הסיכויים הצלחתי לעשות עם החיים שלי. אני לא יודעת אם אני רוצה שהבת שלי תדע על הסיפור שלי...אני לא יודעת אם אצליח להסתיר אותו. ולמה לא אוכל להסתיר? כי אנשים מדברים. והופעתי גם בהרבה הרצאות וכנסים ומכירים את הסיפור שלי.

המשך ציטוט מראיון עם גלית

- ואני יודעת שיגיע יום שאני אצטרך לספר לה. להסביר לה למה אין לה אבא. שפשוט לא הייתי מסוגלת בכלל פיזית להיות עם בן זוג. אני אאלץ לספר לה באיזה שלב. לא יודעת אם אספר לה הכל. וזה יהיה מאוד קשה. אם היא תישאל אז אאלץ לספר לה.

ציטוט מראיון עם דנית

- Q: אם עכשיו ניכתב ספר או סרט על חייך, מה הכותרת?
- A: אני באמת לא יודעת...השורדת?? אה.. לא. או שכן מתאים לא?
- Q: מה שמתאים לך זה מה שמתאים
- A: אז כן, השורדת (צוחקת). אני הכל עושה מהסריטה. את יודעת גם באהבה אני מפנקת ומגוננת, ואומרים לי ג' איזה שפע יש לך ולא יודעים שזה מהסריטה, מזה שלי לא היה אף אחד ושום דבר. לא היה שום דבר משהו בקלות, משהו שזכיתי בו. אני טיפוס כזה, עושה הליכות, אוהבת חיות, אני מאכילה עורבים. כן, אני פעם ביום קוראת ומאכילה והם בררנים מאוד. (צוחקת) הם חכמים.

המשך ציטוט מראיון עם דנית

- Q: את מרגישה שדווקא זה שלא היה אף אחד שעזר חיזק אותך?
- A: בטח, אבל אם הייתי בוחרת אז לא, לא רוצה את זה ככה
- Q: למה את מתכוונת?
- A: הייתי מעדיפה את יודעת לא לעבור כל מה שעברתי ולהיות כזו עדינה, רכה. אני היום עם עור קשה, מחוספס סרוט. אני לא אוהבת את זה, אבל ככה זה לשרוד...
- Q: ולשרוד נותן כוח?
- A: כוח? לא יודעת, גם נותן אבל גם כדי לשרוד צריך הרבה הרבה לעבור וזה דורש הרבה כוח. זה כמו ארכיטקט שבונה

המשך ציטוט מראיון עם דנית

- את היסודות ממש ואם היסוד לא יציב אי אפשר לבנות עוד קומות. ככה שפותחים פצעים זה לא רק לפתוח זה להסתכל, וכל פצע אצלי זה כמו אפצס וצריך לנקות את המוגלה וזה מאוד כואב וזה לנקות ולחבוש ולבדוק עד שיש צלקת ואת רואה שהיה פצע מאוד כואב. אבל עכשיו כבר לא, כי זה לא נעלם אף פעם. ואני תמיד עם אימרה כזו אני לא יודעת אם משתמשים בה אבל אני יודעת שאני המצאתי אותה, כי אני שומעת רק את עצמי אומרת כשנולדתי בכיתי וכשגדלתי הבנתי למה. (צוחקת) את יודעת, אומרים אם כשנולדתי

המשך ציטוט מראיון עם דנית

- הייתי מסתכל דרך החור של המנעול איך החיים יראו, הייתי נשארת שם, לא באה לעולם. אבל, מצד אחד אני אומרת בשביל מה הביאו אותי לעולם הזה. ומצד שני יש גם דברים יפים אני טיפוס אופטימי ולא מאבדת את האופטימיות. כל יום זה יום חדש, כל יום זורחת השמש, הולכת בעקבות זה.

מתן כותרת ליאת

- Q : אם היו מבקשים ממך לתת שם לספר, או כמו סרט, לגבי החיים שלך, איזה שם היית בוחרת?
- A: אה... "החיים בצל האלימות". זה השם.
- Q: מה זה אומר?
- A: איך, איך מתמודדים עם האלימות. איך מתמודדים מגיל, מגיל אפס, עד גיל מסוים. עד הגיל שלי. זהו.
- Q: מה היית מספרת בעיקר?
- A: את ההתמודדות שלי. הייתי מראה, מראה, אם זה סרט, הייתי מראה קטעים, קטעים מהאלימות. איך אני מתמודדת אחרי כל דבר כזה, מה אני. איך אני מתפקדת בחיי היומיום. כלפי הסביבה, בתוך הבית. זהו.

המשך מתן כותרת ליאת

- Q: מה היה תמונה, או משפט ראשון?
- A: להראות איפה אני נמצאת היום...
- Q: זאת אומרת, היית מתחילה מעכשיו.
- A: מעכשיו, כן. מעכשיו. אני היום בת 28, אחרי כל כך הרבה שנים של אלימות. ואז מתחילה. מתחילה לחזור לגיל למה שאני זוכרת, לגיל, הגיל שחוויתי את האלימות...הסרט הזה היה מתאר אישה שהיא גיבורה
- Q: במה את גיבורה?
- A: בזה שהצלחתי לצאת מהמעגל, מהמעגל של האלימות. אני חושבת, כן, אני מאמינה ככה, שיש לי גבורה מסוימת. שאני גיבורה היום. שיצאתי ממעגל האלימות. שהצלחתי

המשך ציטוט ליאת

- לצאת מזה. אם, אם הייתי נשארת בתוך זה, אז הייתי פחדנית. ממשיכה. נכון, שאני לא הייתי גיבורה. אבל היום אני גיבורה.
- Q: מאיפה הגבורה הזאת? זאת אומרת, בסרט, או בספר, איך היית מציגה מאיפה התפתחה הגבורה הזאת?
- A: מהילדות. שאוספים כוחות. לאט, לאט. מחדשים אותם כל הזמן. והגבורה הזאת מגיעה מהסביבה, מאנשים. הייתי, הייתי מראה את האנשים, מספרת על האנשים שהיו סביבי. שכל הזמן נתנו לי את הכוח. זהו. זה מה שאני חושבת.
- A: וזה היה מראה אותך מלקטת כוחות

המשך ציטוט ליאת

- **A**: מאנשים מסוימים. מאנשים מסוימים, שהייתי רוצה. שהייתי רוצה שהם יתנו לי את הכוחות, אז הייתי מלקטת מהם. מלקטת מהם את הכוחות...
- **Q**: גם ב... גם בראיון הקודם, וגם בראיון הזה, השתמשת במילה: "ה ת ע ו ר ר ת י"...
- **A**: נכון...
- **Q**: למה את מתכוונת?
- **A**: נכון. אני חושבת, שאישה שנמצאת במסגרת, שחייה במסגרת של אלימות, לא משנה מאיזה גיל, זה יכול להיות מילדות. אישה כזאת נמצאת במצב של תרדמת. שלא אכפת. שאתה מקבל את המכה הראשונה זה כואב. אני חושבת,

המשך ציטוט ליאת

- שכשמקבלים את המכה הראשונה- זה כואב. אתה רוצה לעשות משהו עם זה, אבל שזה מגיע למכה השנייה, אז אתה כבר נרדם כבר לא אכפת לך
- Q: מה זה לישון? תסבירי לאנשים שלא יודעים
- A: אה. לא אכפת מאלימות. אתה נמצא במצב כזה, שאתה מאבד קשר עם הסביבה. זה נקרא "תרדמת". אתה מאבד קשר עם אנשים, עם חברים, ילדים, עם הסביבה. לא אכפת לך כבר מכלום. אתה נמצא במעגל כזה של אלימות, ואתה מחכה למכה. אתה יודע שהיא צריכה לבוא, ואתה מחכה לה ולא אכפת, ואתה לא עושה איתה כלום. זה התרדמת. אתה

המשך ציטוט ליאת

- לא עושה איתה כלום. לא עשיתי איתה כלום כל השנים. אתה מבין?
- Q: ומה זה
- A: שמתעוררים?
- Q: כן, להתעורר...
- A: זה פתאום אתה קם. זה יכול להיות בבוקר, זה יכול להיות, לא יודעת. זה יכול להיות במצב של אלימות. זה יכול לבוא בזמן של אלימות. יכול לבוא בזמן של שינה, שמתעוררים משינה. יכול לבוא, יכול לבוא, בזמן שאתה מדבר עם אנשים, שמנסים להעיר אותך. ופתאום אתה אומר: "נכון. איפה הייתי כל הזמן הזה?! מה, אני צריך את

המשך ציטוט ליאת

- האנשים, שהם יעוררו אותי?!" לי היה מצב כזה, שניסו לעורר אותי, ואני לא רציתי לצאת מהתרדמת. אבל קמתי מזה, באיזה שהוא שלב לבד.
- ש: מה זה להתעורר?
- ת: אתה צריך לראות כנראה, איזה מצב מסוים, שיוביל אותך לראות איפה אתה חי...מצב כזה מה אתה עובר, מה אתה סובל? אם אתה סובל. כן? אם בן אדם סובל, זה נקרא להתעורר. אתה מבין איפה אתה נמצא. איפה היית כל השנים האלו?! למה לא עשית עם עצמך משהו?! למה אתה יושב בשקט?!

המשך ציטוט ליאת

- **Q: איזה מסר היית מנסה להעביר בספר, או בסרט על חייך?**
- **A: קודם כל, להראות להם את הסבל, את מה שאני עברתי. אני חושבת שאם אני יראה את זה, אז זה יהיה עם הרבה כאב. ולהראות להם איך לצאת מזה. שיש דרכים לצאת מזה. להראות להם את האפשרויות. לא רק את האפשרות שלי. להראות להם את האפשרות שלי, שהיא דרך אחת. יש המון אפשרויות, שאפשר לצאת ממעגל של אלימות. להסביר להם למה אנחנו נשארות בתוך הבית. אולי בגלל שאנחנו מרחמות על הצד השני, אולי בגלל שאנחנו אוהבות. אולי בגלל שלא טוב לנו, אבל אנחנו חושבות שטוב לנו ככה. שזה החיים שנגזרו עלינו מלמעלה. אבל לא, אבל זה לא נכון.**

Ceci n'est pas une pipe.